

DOI: 10.33270/05257004.10

УДК 347.73(477)

ЖЕРДСВ Владислав*

доктор філософії в галузі права, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

м. Вінниця, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4262-2004>;

РОМАНОВ Максим

доктор філософії в галузі права, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії превентивної діяльності та соціологічних досліджень Дніпровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2443-7744>

Становлення права громадян України на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, і його кримінально-правового захисту

Анотація. Досліджено історичні етапи становлення і розвитку права громадян України на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, у контексті формування системи кримінально-правового захисту. Обґрунтовано актуальність вивчення генези цього права як фундаментальної передумови для розуміння сучасного стану правового регулювання підприємництва й напрямів його вдосконалення. Використано комплекс загальнонаукових (історичний, системний, логічний) і спеціально-юридичних методів – порівняльно-правовий, формально-догматичний, правового моделювання. Проаналізовано ключові періоди еволюції права на підприємництво від повної заборони приватної економічної діяльності в радянський період до його конституційного закріплення в ст. 42 Конституції України. Продемонстровано, що ухвалення базових актів ринкової доби – Закону України «Про власність», Господарського та Цивільного кодексів України – сформувало правові засади реалізації економічних свобод громадян. Висвітлено становлення кримінально-правового механізму охорони підприємницьких прав, зокрема проаналізовано норми розділу VII Кримінального кодексу України, спрямованих на протидію незаконному підприємництву, фіктивним операціям, перешкоджанню господарській діяльності та корупційним проявам. Окреслено сучасні тенденції реформування правового забезпечення підприємництва: дерегуляцію, цифровізацію, розвиток електронних сервісів, гармонізацію законодавства з правом ЄС. Зосереджено увагу на проблемах правозастосування: корупція, нестабільність законодавства, недосконалість судової системи, тінізація економіки. Аргументовано, що подальше вдосконалення кримінально-правового захисту підприємницької діяльності має ґрунтуватися на імплементації європейських стандартів, підвищенні професійного рівня правоохоронців, розвитку превентивних і цифрових механізмів захисту. Обґрунтовано висновок, що право на підприємницьку діяльність як конституційна гарантія економічної свободи потребує системного оновлення механізмів реалізації та захисту, що є необхідною умовою сталого розвитку економіки та інтеграції України до європейського правового простору.

Ключові слова: підприємницька діяльність; кримінально-правовий захист; конституційні права; економічні свободи; правове регулювання; господарське право.

Історія статті:

Отримано: 22.08.2025

Переглянуто: 29.10.2025

Прийнято: 30.11.2025

Рекомендоване посилання:

Жердєв В., Романов М. Становлення права громадян України на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, і його кримінально-правового захисту. *Наука і правоохорона*. 2025. Вип. 4 (70). С. 96–102. DOI: 10.33270/05257004.10

*Відповідальний автор

Вступ

Право на підприємницьку діяльність посідає особливе місце в системі основних прав і свобод людини та громадянина, оскільки воно безпосередньо пов'язане з можливістю самореалізації особистості в економічній сфері й забезпечення матеріального добробуту. Актуальність дослідження становлення цього права в Україні обумовлена необхідністю розуміння історичних передумов формування сучасної системи правового регулювання підприємницької діяльності й механізмів її кримінально-правового захисту.

Новизна дослідження полягає в комплексному аналізі історичних етапів становлення права на підприємницьку діяльність в контексті формування системи його кримінально-правового захисту, що дає змогу виявити закономірності розвитку цього інституту та визначити перспективи подальшого вдосконалення.

Мета дослідження полягає в системному аналізі історичного процесу формування права громадян України на підприємницьку діяльність та становлення системи його кримінально-правового захисту. Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання: проаналізувати історичні передумови виникнення права на підприємницьку діяльність в Україні; дослідити етапи становлення правового регулювання підприємницької діяльності; схарактеризувати сучасний стан кримінально-правового захисту підприємницьких прав; визначити перспективи подальшого розвитку досліджуваного інституту.

Матеріали та методи

Матеріали дослідження становлять широкий комплекс нормативно-правових актів України та міжнародних документів, що регламентують здійснення підприємницької діяльності й забезпечення економічних прав людини. Зокрема, проаналізовано положення Конституції України, Господарського, Цивільного і Кримінального кодексів, Закону України «Про власність», Закону «Про економічну самостійність Української РСР», актів Європейського Союзу (зокрема Хартії основних прав ЄС, Рекомендацій Ради Європи Rec(2007)7, Директив ЄС у сфері економічних свобод і боротьби з економічною злочинністю). Теоретичну базу становлять наукові праці українських і закордонних учених, присвячені проблемам правового регулювання підприємництва, економічних свобод і кримінально-правового захисту економічних прав, зокрема В. Авер'янова, М. Козюбри, О. Копиленка, Н. Онопрієнко, О. Костенка, В. Бабаєва, а також класиків теорії підприємництва та права М. Вебера, Дж. Шумпетера, Г. Хайєка, Р. Познера. Крім стало сформованих позицій у сфері правничої науки загалом і кримінально-правової охорони підприємницької діяльності й економічних прав людини, на нашу

думку, слід звернути особливу увагу на напрацювання таких дослідників, як М. Григорчук та М. Зверіченко (2024), І. Кеда та А. Олійник (2019), І. Крамаренко (2024), Д. Параманов (2020), В. Третяк (2024), праці яких стали основою для проведення актуального і комплексного дослідження.

Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, що забезпечують комплексність і системність пізнання предмета. Використано історичний метод, який дав змогу простежити еволюцію правового регулювання підприємницької діяльності в Україні, виявити закономірності зміни підходів до державної політики у сфері економічних свобод та кримінально-правового захисту. Системний метод застосовано для дослідження взаємозв'язків між правом на підприємницьку діяльність і суміжними конституційними правами (на власність, працю, соціальний захист), що дало змогу визначити місце підприємницьких прав у загальній системі економічних прав людини. Порівняльно-правовий метод використано для аналізу досвіду держав – членів ЄС (Німеччини, Польщі, Чехії), тож були окреслені напрями гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами у сфері підприємництва та кримінально-правового захисту бізнесу. Формально-догматичний метод забезпечив аналіз нормативних приписів на рівні тексту закону та їх тлумачення, що дало змогу уточнити зміст юридичних категорій «підприємницька діяльність», «економічні права», «захист підприємництва». Метод правового моделювання використано для формування пропозицій щодо вдосконалення системи кримінально-правового захисту підприємницької діяльності з огляду на сучасні європейські підходи, практики ЄСПЛ і потреби гармонізації законодавства України.

Загалом використані матеріали й методи забезпечили повноту, системність і достовірність результатів дослідження, а також створили теоретичне підґрунтя для формулювання узагальнених висновків і практичних рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання підприємницької діяльності в Україні.

Результати й обговорення

Становлення права на підприємницьку діяльність в Україні має глибокі історичні корені, які сягають періоду існування різних державних утворень на українських землях. Однак найбільш значущі трансформації цього права відбулися в ХХ столітті, особливо в контексті переходу від планової до ринкової економіки наприкінці радянського періоду.

У радянський період підприємницька діяльність була фактично заборонена, оскільки суперечила основам соціалістичної економічної системи. Конституція УРСР 1978 року не

передбачала права на підприємницьку діяльність, натомість закріплювала право на працю лише в системі державного сектору економіки. Кримінальне законодавство того часу передбачало суворі санкції за так звану «спекуляцію», «нетрудові доходи» та інші форми приватної економічної активності.

Значущим етапом стало ухвалення Закону УРСР «Про економічну самостійність Української РСР» 1990 року, який заклав правові основи для формування ринкової економіки в Україні. Цей нормативний акт передбачав можливість створення різних форм власності та господарювання, що створило передумови для розвитку підприємництва (Тymoshenko, 2008).

Проголошення незалежності України в 1991 році відкрило нові можливості для становлення ринкової економіки та розвитку підприємництва. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року вперше на конституційному рівні закріпила принципи ринкової економіки та різноманітності форм власності.

Конституційне закріплення права на підприємницьку діяльність відбулося з ухваленням Конституції України 28 червня 1996 року¹. Стаття 42 Основного Закону встановила, що кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Це положення стало фундаментальною основою для подальшого розвитку підприємницького права в Україні (Paramanov, 2020).

Період 1990-х років характеризувався активним формуванням нормативно-правової бази підприємницької діяльності. Було ухвалено низку фундаментальних законів, які заклали основи ринкової економіки в Україні. Серед них особливе значення мали Закон України «Про власність» 1991 року, який закріпив різні форми власності, та Цивільний кодекс України 2003 року, який детально врегулював цивільно-правові аспекти підприємницької діяльності.

Важливим аспектом правового регулювання підприємницької діяльності є встановлення гарантій її здійснення. Господарський кодекс закріплює принцип свободи підприємницької діяльності, який передбачає право особи на вільний вибір виду підприємницької діяльності, самостійне формування програми діяльності, вибір постачальників і споживачів, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших ресурсів в межах, визначених законом². Формування системи захисту підприємницьких прав відбувалося паралельно з розвитком правового регулювання підприємницької діяльності. Основними механізмами такого

захисту стали цивільно-правові, адміністративно-правові та кримінально-правові засоби. Кожен із цих механізмів має свою специфіку та призначений для протидії різним видам порушень підприємницьких прав (Kurbatov, 2001).

Цивільно-правовий захист підприємницьких прав здійснюється через систему позовів про визнання права, відшкодування збитків, припинення дій, що порушують право тощо. Адміністративно-правовий захист передбачає можливість оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів публічної влади, які порушують права підприємців. Кримінально-правовий захист спрямований на протидію найбільш суспільно небезпечним посяганням на підприємницькі права (Oliinyuk, 2021). Особливе значення для захисту підприємницьких прав має діяльність судової системи. Створення системи господарських судів і врегулювання їх компетенції сприяло формуванню спеціалізованого механізму розгляду спорів у сфері підприємницької діяльності. Господарські суди розглядають справи про відшкодування збитків, завданих підприємцям неправомірними рішеннями органів влади, про визнання недійсними актів органів влади, що порушують підприємницькі права тощо (Kramarenko, 2024).

Кримінально-правовий захист підприємницької діяльності є одним з найважливіших елементів системи правового забезпечення економічних прав людини. Його формування в Україні відбувалося поетапно, з урахуванням специфіки перехідного періоду від планової до ринкової економіки та необхідності протидії новим видам злочинності у сфері економіки.

Кримінальний кодекс України 2001 року вперше в історії української кримінального права комплексно врегулював питання захисту економічних інтересів держави та приватних осіб. Розділ VII «Злочини у сфері господарської діяльності» містить норми, що передбачають відповідальність за посягання на порядок здійснення підприємницької діяльності.

Серед основних складів злочинів, що посягають на підприємницькі права, слід виділити незаконне підприємництво (ст. 202 КК України), фіктивне підприємництво (ст. 205 КК України), порушення порядку здійснення господарської діяльності (ст. 203 КК України) та інші. Ці норми спрямовані на захист законних інтересів добросовісних підприємців й інтересів держави у сфері регулювання економічної діяльності.

Стаття 206 КК України, що є однією з найважливіших норм кримінально-правового захисту підприємництва, передбачає відповідальність за протидію законній господарській діяльності. Цей склад злочину охоплює різні форми перешкоджання здійсненню підприємницької діяльності, включно з примушуванням до укладення чи відмови від укладення договору, до участі чи відмови від участі в конкурсних торгах тощо. Особливе місце в системі кримінально-правового захисту підприємницької діяльності займають норми про корупційні злочини. Зловживання служ-

¹ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

² Господарський кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. № 19–20. № 21–22. Ст. 144.

бовим становищем, одержання неправомірної вигоди, комерційний підкуп та інші корупційні діяння часто спрямовані проти підприємницьких прав і свобод. Протидія корупції у сфері підприємництва є одним з пріоритетних напрямів кримінально-правової політики держави (Tretiak, 2024). Важливим напрямом розвитку кримінально-правового захисту підприємницької діяльності є протидія рейдерству. Хоча спеціальної статті про рейдерство в Кримінальному кодексі України немає, такі дії кваліфікують за різними статтями залежно від способу їх вчинення. Це можуть бути шахрайство, заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем, примушування до вчинення правочину тощо.

Аналіз судової практики свідчить про те, що кримінально-правовий захист підприємницької діяльності стикається з певними проблемами правозастосування. Серед них недосконалість окремих норм кримінального законодавства, труднощі доказування окремих видів економічних злочинів, недостатня кваліфікація правоохоронних органів у сфері економіки (Oliinyuk, & Keda, 2019).

Одним з проблемних аспектів є розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення у сфері підприємницької діяльності. Не завжди чітко визначені критерії, за якими те чи інше діяння слід кваліфікувати як злочин або як адміністративне правопорушення. Це створює передумови для необґрунтованого застосування кримінальної репресії або, навпаки, для уникнення відповідальності за суспільно небезпечні діяння (Husieva, 2013).

Конституційне закріплення права на підприємницьку діяльність у ст. 42 Основного Закону України створило правову основу для розвитку ринкової економіки та забезпечення економічних свобод громадян. Формулювання «кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом» містить важливі правові презумпції та принципи (Pohorilko, & Fedorenko, 2007).

Конституційна норма встановлює межі права на підприємницьку діяльність. Ці межі визначено законом. Вони можуть стосуватися як окремих видів діяльності, так і способів її здійснення. Важливо, що обмеження можуть встановлюватися лише законом, а не підзаконними нормативними актами (Aheiev, 1991). Конституційне право на підприємницьку діяльність тісно пов'язане з іншими конституційними правами і свободами. Зокрема, воно корелює з правом власності (ст. 41), правом на працю (ст. 43), правом на соціальний захист (ст. 46) тощо. Цей взаємозв'язок створює систему конституційних гарантій економічних прав людини (Bulatetskyi, 2011).

Реалізацію конституційного права на підприємницьку діяльність забезпечують через систему поточного законодавства. Основними нормативними актами, що регулюють це право, є Господарський кодекс України, Цивільний кодекс

України, закони про окремі види підприємницької діяльності тощо. Ці акти конкретизують конституційні положення та встановлюють механізми їх реалізації (Okuniey, 2009).

Важливу роль у забезпеченні конституційного права на підприємницьку діяльність відіграє Конституційний Суд України. У своїх рішеннях Суд неодноразово підкреслював, що право на підприємницьку діяльність є одним з основних економічних прав людини і повинно забезпечуватися державою. Суд також визначив критерії допустимості обмежень цього права та вимоги до їх встановлення (Skakun, 2012).

Практика Європейського суду з прав людини також впливає на розуміння та застосування права на підприємницьку діяльність в Україні. Хоча Європейська конвенція з прав людини прямо не закріплює право на підприємницьку діяльність, Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) розглядає його як складову права власності та права на повагу до приватного життя. Рішення ЄСПЛ формують стандарти захисту підприємницьких прав, які мають бути враховані в українській правозастосовній практиці (Zhylynskyi, 2002). Сучасне правове регулювання підприємницької діяльності в Україні динамічно розвивається та постійно змінюється, що відображають процеси євроінтеграції та адаптації національного законодавства до європейських стандартів. Водночас залишається низка проблем, що потребують розв'язання для забезпечення ефективного функціонування ринкової економіки.

Однією з основних тенденцій сучасного етапу є дерегуляція підприємницької діяльності. Держава поступово відмовляється від надмірного втручання в економічні процеси й створює сприятливі умови для розвитку бізнесу. Це знаходить відображення у спрощенні процедур реєстрації підприємств, скороченні кількості дозвільних документів, зменшенні адміністративного тиску на бізнес (Zhylynskyi, 2002). Важливим напрямом реформування є розвиток електронного урядування у сфері підприємництва. Запровадження електронних сервісів для реєстрації підприємств, подання звітності, отримання дозволів значно спрощує взаємодію бізнесу з органами влади та зменшує корупційні ризики. Створення єдиних електронних реєстрів підвищує прозорість ведення бізнесу (Yershova, 2016).

Проте залишаються значні проблеми в правовому регулюванні підприємницької діяльності. Серед них нестабільність законодавства, часті зміни «правил гри», що створює невизначеність для бізнесу й ускладнює довгострокове планування. Підприємці змушені постійно адаптуватися до нових вимог, що збільшує витрати на ведення бізнесу (Fedotova, 2012). Серйозною проблемою залишається корупція у сфері підприємництва. Незважаючи на активні антикорупційні заходи, бізнес все ще стикається з проявами корупції з боку чиновників. Це створює додаткові витрати для підприємців, спотворює конкуренцію і підри-

ває довіру до державних інститутів (Okuniev, 2009). Недосконалість судової системи також негативно впливає на підприємницьке середовище. Тривалість судових процедур, непрогнозованість судових рішень, проблеми з виконанням судових рішень створюють перешкоди для ефективного захисту підприємницьких прав. Це особливо критично для вирішення корпоративних спорів та стягнення заборгованості (Husieva, 2013).

Актуальною проблемою є недостатній рівень захисту права інтелектуальної власності в Україні. Це стосується як патентних прав, так і авторських прав, торговельних марок тощо. Слабкий захист інтелектуальної власності стримує інноваційну діяльність та перешкоджає залученню іноземних інвестицій (Oliinyuk, 2021). Окремої уваги потребує проблема тінізації економіки. Значну частину підприємницької діяльності здійснюють у тіньовому секторі, що спричинено високим рівнем оподаткування, складністю адміністративних процедур, недовірою до державних інститутів. Це створює несправедливу конкуренцію для законотворчих підприємців та зменшує надходження до бюджету (Yershova, 2016).

Розвиток системи правового захисту підприємницької діяльності в Україні має відбуватися з огляду на сучасні виклики та тенденції світового економічного розвитку. Основними напрямками такого розвитку мають стати вдосконалення нормативно-правової бази, підвищення ефективності правоохоронної системи, розвиток альтернативних способів вирішення спорів.

Важливим завданням є гармонізація українського законодавства з правом Європейського Союзу. Це стосується як матеріально-правових норм, так і процедурних аспектів регулювання підприємницької діяльності. Імплементация європейських стандартів сприятиме створенню передбачуваного та стабільного правового середовища для ведення бізнесу (Kurbatov, 2001). Необхідним є розвиток спеціалізованих механізмів захисту підприємницьких прав. Це може охоплювати створення спеціалізованих судів з розгляду корпоративних спорів, розвиток інституту бізнес-омбудсмена, запровадження ефективних процедур медіації та арбітражу. Такі механізми дадуть змогу швидше й ефективніше розв'язувати конфлікти у сфері підприємництва (Arkhipov, 2005; Husieva, 2013).

Підвищення ефективності кримінально-правового захисту підприємницької діяльності потребує вдосконалення відповідних норм Кримінального кодексу України, підвищення кваліфікації правоохоронців у сфері економічних злочинів, розвитку міжнародного співробітництва в боротьбі з транснаціональною економічною злочинністю (Hryhorchuk, & Zverichenko, 2024).

Важливу роль має відіграти розвиток цифрових технологій у сфері правового захисту підприємництва. Створення електронних систем подання скарг, моніторингу дотримання підприємницьких прав, аналізу правозастосовної практики

дасть змогу підвищити доступність та ефективність правового захисту (Hryhorchuk, & Zverichenko, 2024). Перспективним напрямом є розвиток превентивних механізмів захисту підприємницьких прав. Це охоплює правову освіту підприємців, консультаційні послуги з питань дотримання вимог законодавства, системи раннього попередження про ризики порушення прав (Kramarenko, 2024).

Висновки

Становлення права громадян України на підприємницьку діяльність та його кримінально-правового захисту відображає складний історичний процес трансформації економічної системи від планової до ринкової. Цей процес характеризується кількома ключовими етапами, кожен з яких мав свої особливості й закономірності розвитку.

Радянський період характеризувався повною заборонаю підприємницької діяльності та кримінальним переслідуванням за її здійснення. Перші кроки до легалізації приватної економічної активності було зроблено в середині 1980-х років у межах політики перебудови, що стало підґрунтям для подальших кардинальних змін у правовому регулюванні економічних відносин.

Період незалежності України ознаменувався конституційним закріпленням права на підприємницьку діяльність як фундаментального права людини й громадянина. Ухвалення Конституції України 1996 року, Господарського кодексу 2003 року та інших базових законів створило правову основу для розвитку ринкової економіки та забезпечення підприємницьких свобод.

Формування системи кримінально-правового захисту підприємницької діяльності відбувалося паралельно з розвитком правового регулювання економічних відносин. Кримінальний кодекс України 2001 року вперше комплексно врегулював питання відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності, що стало важливим кроком у забезпеченні правового захисту підприємців.

Сучасний етап розвитку характеризується процесами євроінтеграції, дерегуляції та цифровізації економіки. Водночас залишаються значні проблеми, серед яких нестабільність законодавства, корупція, недосконалість судової системи, що потребують комплексного вирішення. Перспективи подальшого розвитку системи правового захисту підприємницької діяльності пов'язані з гармонізацією українського законодавства з європейськими стандартами, розвитком спеціалізованих механізмів захисту підприємницьких прав, впровадженням цифрових технологій у правову сферу.

Право на підприємницьку діяльність як конституційне право людини й громадянина потребує постійного вдосконалення механізмів його забезпечення та захисту. Це є необхідною умовою для створення сприятливого інвестицій-

ного клімату, розвитку конкурентоспроможної економіки й інтеграції України до європейського економічного простору.

Важливим напрямом подальших досліджень має стати аналіз закордонного досвіду правового

регулювання підприємницької діяльності та його адаптація до українських реалій. Особливу увагу слід приділити вивченню механізмів захисту малого та середнього бізнесу, які є основою економічного розвитку розвинених країн.

References

- [1] Aheiev, A.I. (1991). *Entrepreneurship: the problem of property and culture*. Kharkiv.
- [2] Arkhipov, S.I. (2005). Subject of law (theoretical study). *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kharkiv.
- [3] Bulatetskyi, Yu.Ya. (Eds.). (2011). *Economic (entrepreneurial) law*. Kharkiv.
- [4] Fedotova, I.O. (2012). Theoretical aspects of determining the content and elements of the legal status of subjects of customs legal relations. *Bulletin of the Academy of the Customs Service of Ukraine. Series "Law"*, 1, 7-12.
- [5] Hryhorchuk, M.V., & Zverichenko, M.O. (2024). Legal grounds for carrying out entrepreneurial activity under martial law. *Legal Bulletin*, 11, 64-71. DOI: 10.31732/2708-339X-2024-11-A9
- [6] Husieva, A.L. (2013). On the issue of guarantees for the implementation of the constitutional right to freedom of entrepreneurial activity. *Bulletin of the International Humanitarian University*, 2, 35-39.
- [7] Kramarenko, I.V. (2024). The concept of criminal-legal protection of economic relations in the sphere of the construction market. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series "Law"*, 86(4), 270-276. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.41
- [8] Kurbatov, A.Ya. (2001). Ensuring the balance of private and public interests is the main task of law at the present stage. *Entrepreneurship and Law*, 6, 88-97.
- [9] Okuniev, I.S. (2009). General theoretical principles of the legal status of subjects of law. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv.
- [10] Oliinyk, A.Yu. (2021). *Constitutional freedom of an individual to engage in entrepreneurial activity in Ukraine*. Kyiv: KNUTD; Dnipro: DDUVS.
- [11] Oliinyk, A.Yu., & Keda, I.V. (2019). The concept of guarantees for the implementation of constitutional freedom of an individual for entrepreneurial activity in Ukraine. *Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute". Series "Political Science. Sociology. Law"*, 4(44), 131-136. DOI: 10.20535/2308-5053.2019.4(44).199743
- [12] Paramanov, D.Yu. (2020). On the concept of entrepreneurial activity: administrative aspect. *Legal Science*, 7(109), 119-127. DOI: 10.32844/2222-5374-2020-109-7.16
- [13] Pohorilko, V.F., & Fedorenko, V.L. (2007). *Constitutional law of Ukraine*. V.F. Pohorilko (Eds.). Kyiv.
- [14] Skakun, O.F. (2012). *Theory of law and state*. (3rd ed.). Kyiv: Alerta.
- [15] Tretiak, V.V. (2024). Criminal-legal protection of economic relations. *Irpri legal journal*, 4(17), 200-209. DOI: 10.33244/2617-4154.4(17).2024.200-209
- [16] Tymoshenko, I.V. (2008). *Commercial law*. Kyiv.
- [17] Yershova, I.V. (2016). Economic activity: concepts and correlation of related categories. *Lex Visnyk*, 9, 46-61.
- [18] Zhylynskyi, S.Ye. (2002). *Business law*. Kharkiv.

Список використаних джерел

- [1] Агеев А. И. Предпринимство: проблема собственности и культуры : навч. посіб. Харків, 1991. 106 с.
- [2] Архіпов С. І. Суб'єкт права (теоретичне дослідження) : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2005. 46 с.
- [3] Господарське (підприємницьке) право : підручник / за ред. Ю. Я. Булатецького. Харків, 2011. 752 с.
- [4] Федотова І. О. Теоретичні аспекти визначення змісту та елементів правового статусу суб'єктів митних правовідносин. *Вісник Академії митної служби України. Серія «Право»*. 2012. № 1. С. 7–12.
- [5] Григорчук М. В., Зверіченко М. О. Правові підстави здійснення підприємницької діяльності в умовах воєнного стану. *Legal Bulletin*. 2024. № 11. С. 64–71. DOI: 10.31732/2708-339X-2024-11-A9
- [6] Гусева А. Л. До питання про гарантії реалізації конституційного права на свободу підприємницької діяльності. *Вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 2. С. 35–39.
- [7] Крамаренко І. В. Поняття кримінально-правової охорони господарських відносин у сфері функціонування будівельного ринку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 86. Ч. 4. С. 270–276. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.41
- [8] Курбатов А. Я. Забезпечення балансу приватних і публічних інтересів – основне завдання права на сучасному етапі. *Підприємництво і право*. 2001. № 6. С. 88–97.
- [9] Окунев І. С. Загально-теоретичні засади правового статусу суб'єктів права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2009. 20 с.
- [10] Олійник А. Ю. Конституційна свобода особи на підприємницьку діяльність в Україні : монографія. Київ : КНУТД ; Дніпро : ДДУВС, 2021. 371 с.
- [11] Олійник А. Ю., Кєда І. В. Поняття гарантій реалізації конституційної свободи особи на підприємницьку діяльність в Україні. *Вісник Національного технічного університету України*

- «Київський політехнічний інститут». Серія «Політологія. Соціологія. Право». 2019. № 4 (44). С. 131–136. DOI: 10.20535/2308-5053.2019.4(44).199743
- [12] Параманов Д. Ю. Про поняття підприємницької діяльності: адміністративний аспект. *Юридична наука*. 2020. № 7 (109). С. 119–127. DOI: 10.32844/2222-5374-2020-109-7.16
- [13] Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник / за ред. В. Ф. Погорілка. Київ, 2007. 734 с.
- [14] Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 3-тє вид. Київ: Алерта, 2012. 524 с.
- [15] Третяк В. В. Кримінально-правова охорона господарських відносин. *Ірпінський юридичний часопис*. 2024. Вип. 4 (17). С. 200–209. DOI: 10.33244/2617-4154.4(17).2024.200-209
- [16] Тимошенко І. В. Господарське право: консп. лекцій. Київ, 2008. 360 с.
- [17] Єршова І. В. Економічна діяльність: поняття і співвідношення суміжних категорій. *Lex Вісник*. 2016. № 9. С. 46–61.
- [18] Жилінський С. Є. Підприємницьке право: підручник. Харків, 2002. 902 с.

ZHERDIEV Vladyslav

Doctor of Philosophy in Law, Senior Researcher of the Research Laboratory for Problems Pre-Trial Investigation of the Educational Institute No. 1 of the Kharkiv National University of Internal Affairs

Vinnytsia, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4262-2004>;

ROMANOV Maksym

Doctor of Philosophy in Law, Senior Researcher of the Research Laboratory of Preventive Activities and Sociological Research of the Dnipro State University of Internal Affairs

Dnipro, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2443-7744>

Formation of the Right of Citizens of Ukraine to Entrepreneurial Activity that is not Prohibited by Law and its Criminal Law Protection

Abstract. The article explores the historical stages of the formation and development of the right of Ukrainian citizens to engage in entrepreneurial activity not prohibited by law, focusing on the evolution of its criminal-law protection. The relevance of the study is conditioned by the need to understand the historical prerequisites for the emergence of the modern system of legal regulation of entrepreneurship and mechanisms of its criminal-law safeguarding. The research is based on a combination of general scientific methods (historical, logical, and systemic approaches) and special legal methods, including comparative-legal, formal-dogmatic, and legal modeling techniques. The paper analyzes the transformation of the right to entrepreneurship from its total prohibition during the Soviet era to its constitutional recognition under Article 42 of the Constitution of Ukraine. The adoption of key market-oriented acts – the Law of Ukraine "On Property", the Civil Code, and the Commercial Code – provided the legal framework for ensuring economic freedoms. The study highlights the formation of criminal-law mechanisms for protecting entrepreneurial rights, particularly the provisions of Chapter VII of the Criminal Code of Ukraine concerning unlawful entrepreneurship, fictitious business activity, obstruction of lawful economic operations, and corruption-related offences. Current trends in the reform of entrepreneurial legislation are identified, including deregulation, digitalization, development of electronic services, and harmonization with EU law. The article outlines persisting challenges such as corruption, legislative instability, deficiencies of the judiciary, and the shadow economy. It is emphasized that improvement of the criminal-law protection of entrepreneurship should rely on the implementation of European standards, enhancement of professional competence among law-enforcement officers, and development of preventive and digital mechanisms of legal protection. It is concluded that the constitutional right to entrepreneurship, as a fundamental element of economic freedom, requires continuous improvement of its legal guarantees to foster a stable market economy and Ukraine's integration into the European legal space.

Keywords: entrepreneurial activity; criminal law protection; constitutional rights; economic freedoms; legal regulation; economic law.